

Nr 207.

Av herr **Svensson** i Ljungkile **m. fl.**, om *ändrade regler för producentbidrag på mjölk åt det mindre jordbruket.*

Under åren 1947 och 1948 har riksdagen fattat beslut angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken. Dessa beslut ha i väsentliga delar grundats på det utredningsarbete, som verkstälts av 1942 års jordbrukskommitté. Denna sökte under sitt utredningsarbete uppställa prognoser för den framtida utvecklingen i vårt land beträffande folkmängd, livsmedelskonsumtion och livsmedelsproduktion. På grundval av dessa prognoser, och kanske lika mycket under intrycken av våra erfarenheter från mellankrigstiden, kom jordbrukskommittén fram till den slutsatsen, att knappheten på livsmedel under kriget var av tillfällig natur. Det förutsattes därför, att, när krigets direkta följdverkningar övervunnits, produktionen skulle fortsätta att växa i sådan omfattning, att risk för avsättningssvårigheter komme att inträda omkring år 1960. För att förebygga en dylik utveckling ansåg man det önskvärt, att en viss del av jordbrukets folkmängd efter hand övergick till stadsmannanäringarna, samt att en betydande del av de mindre jordbruken avskaffades såsom självständiga brukningsdelar. Under riksdagsbehandlingen genomfördes vissa modifikationer i förhållande till såväl jordbrukskommitténs förslag som dess motiveringar. I stort sett innebär emellertid 1947 års beslut, att statsmakterna godtagit jordbrukskommitténs uppfattning om den framtida jordbrukspolitiken.

Sedan jordbrukskommittén avgav sitt betänkande år 1946, har en stor mängd fakta blivit kända angående världens livsmedelsproduktion och det starkt ökade behovet av livsmedel. Från folkpartiets sida erinrades härom redan i fjol i motionerna I: 329 och II: 475, vilka väcktes i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 149. Vi citera ett avsnitt ur denna motion:

»Enbart under åren 1939—1952 beräknas Europas och Asiens folkmängd komma att växa med 150 miljoner människor. Härtill kommer att tidigare lågt avlönade folkgrupper på många håll i världen erhållit högre inkomstandard och därmed lagt om sitt kosthåll från övervägande vegetabilisk kost till mera animalier. Att en sådan omläggning ökar kraven på livsmedelsproduktionen i ännu hastigare takt än befolkningens tillväxt råder det inga delade meningar om. Det sammanlagda resultatet av folkökning och omlagda kostvanor har blivit, att den totala förbrukningen av livsmedel i världen tenderar att öka snabbare och kraftigare än man tidigare räknat med.

Då några stora och lättillgängliga reserver av odlingsbar jord inte stå till förfogande, måste en ökad livsmedelsproduktion utvinnas genom övergång till intensivare driftsformer. Detta leder till högre produktionskostnader, framför allt inom de jordbruksområden, från vilka den tidigare internationella konkurrensen varit störst. Då härtil kommer, att jordbruksbefolkningens krav på högre löner och med andra folkgrupper mera likvärdiga arbetsförhållanden i övrigt synes vara en internationell företeelse, förstärkes även härigenom utvecklingen mot högre produktionskostnader i länder, som starkt påverka den internationella prissättningen. Den starka överströmningen av arbetskraft från livsmedelsproduktionen till stadsmannanäringarna bidrager ytterligare till en förskjutning i balansen emellan produktion och konsumtion.»

Även inom vårt eget land har förskjutningen i balansen emellan konsumtion och produktion av livsmedel varit större än man tidigare räknat med att den skulle bliva. Detta gäller både den absoluta folkökningen, som uppgår till ca 600 000 personer sedan 1940, och överströmningen av arbetskraft från jordbruk till stadsmannanäringar.

Vad som senare framkommit ger ytterligare stöd för uppfattningen, att vi stå inför helt andra problem än tiden mellan de två världskrigen bjöd på. År 1946 beräknades världens livsmedelstillgång vara 12 procent lägre per individ än före kriget. Förskjutningarna i det jordbrukspolitiska perspektivet på lång sikt äro givetvis värda att följas med uppmärksamhet. Det kan emellertid inte döljas, att den nuvarande situationen är sådan, att varje långsiktig bedömning blir till ytterlighet osäker. Vi torde därför bli hänvisade till att i nuvarande hårt ansträngda och synnerligen oklara läge göra det bästa möjliga av de produktiva resurser vi ha, utan att forcera fram några mera genomgripande förändringar i fråga om brukningsdelarnas storlek och antal samt jordbrukets folkmängd. I det svenska fyraårsprogrammet förutsattes en ökning i vår jordbruksproduktion med 8,5 procent. Det är i nuvarande läge av betydelse att största möjliga ökning kan komma till stånd utan att föregås av stora kapitalinvesteringar och folkomflyttningar.

I dagens läge synas utvecklingstendenserna beträffande mjölkproduktionen vara mest oroande. Antalet mjölkkor är åtskilligt mindre än det skulle ha varit, om en normal nyrekrytering fått fortgå efter nedslaktningen på hösten 1947. Från alla delar av landet rapporteras också, att en del jordbrukare helt överge mjölkproduktionen. Då det i många fall är mycket värdefulla besättningar, vilka framkommit genom ett under lång tid bedrivet planmässigt avelsarbete, som slaktas ned eller skingras, kan den nuvarande utvecklingen, om den får fortgå, orsaka betydande skadeverkningar på längre sikt. Orsakerna till denna utveckling äro säkerligen flera. Den begränsade tillgång på arbetskraft, som nu är för handen, och den starka bundenhet, som mjölkproduktionen medför, äro säkerligen starkt

bidragande orsaker. Den skärpning av lantarbetstidslagen, som nyligen genomförts, medför dessutom vid det egentliga bondebruket en överflyttning av arbete i stor omfattning från den anställda arbetskraften till familjens egna medlemmar. Då anställd personal tillförsäkras ökad ledighet, är det inte underligt om en jordbrukarfamiljs egna medlemmar reagera mot en ökad bundenhet. Man kan ej heller bortse från att prisrelationerna på jordbrukets produkter nu äro sådana, att en del jordbrukare med ekonomisk fördel kan lämna mjölkproduktionen. En omprövning av vissa inbördes prisrelationer torde därför bli ofrånkomlig vid prisuppgörelsen för nästa produktionsår.

Från vissa synpunkter ligger nu mjölkproduktionen bäst till för de jordbruk, som behöva ägna sig däråt, för att familjens egen arbetskraft skall få full sysselsättning. Detta gäller gårdar, som äro så stora eller så belägna, att arbete utanför jordbruket ej kan uppehållas, men å andra sidan så små, att enbart växtodling, fränsett specialodlingar, ej kan lämna full försörjning. För denna grupp av jordbruk ha emellertid de 1947 antagna bestämmelserna om producentbidraget på mjölk blivit synnerligen ogynnsamma. För jordbrukare, som ha 10—15 ha jordbruksjord, har bidraget tagits bort från och med den 1 juli 1948. Visserligen kunna lantbruksnämnderna efter särskild prövning medgiva, att producentbidrag utbetalas även till brukare med mera än 10 ha jordbruksjord, men den bestämmelsen torde inte i praktiken spela någon större roll. Som motivering för arealgränsens sänkning angavs, att basjordbruket skulle klara sig på grundval av den allmänna prissättning, som jordbrukskommittén skisserade. Denna prissättning skulle grundas på undersökningar om basjordbrukets lönsamhet. Men eftersom de nya reglerna för prissättningen inte ha satts i kraft och ej heller tills vidare kunna sättas i kraft, så har resultatet för här omnämnda jordbruk tills vidare endast blivit en prissänkning på mjölken.

De jordbrukare, som ha mindre än 10 ha jordbruksjord, kunna enligt de nya bestämmelserna erhålla producentbidrag. De snäva gränserna för den bidragsberättigade mjölmängden innebära emellertid, att bidraget verkar direkt produktionsbegränsande vid ett mycket stort antal av dessa jordbruk. Så snart den levererade mjölmängden överstiger 4 000 kg per år, upphör producentbidraget att växa, och redan när leveransen överstiger 7 000 kg börjar bidraget att minskas med 3 öre per kg. De nuvarande bidragsreglerna göra, att marginalpriset på mjölk, d. v. s. det pris, man får per kg för en ytterligare ökning av den levererade kvantiteten, kan växla med 15 öre. Så länge leveransen ej överstiger 4 000 kg, får man mejeriets avräkningspris plus 12 öre. Då leveransen ligger emellan 4 000 och 7 000 kg, får man avräkningspriset oförändrat för en viss ökning i leveransen, och när mjölmängden överstiger 7 000 kg, erhålles avräkningspriset minus 3 öre för ett tillskott i den levererade kvantiteten.

Från folkpartiets sida har tidigare med skärpa framhållits, att dylika be-

stämmelser måste framkalla komplikationer och anpassningar både i fråga om själva mjölkproduktionen och i fråga om mjölkhandeln. Resultatet av dessa olika anpassningar blir utan tvivel en minskning både av produktionen och kanske ännu mer av kvantiteten saluförd mjölk. Detta är i nuvarande situation minst av allt önskvärt. Härtill kommer att bidragsreglerna komma att skapa en växande irritation ute i bygderna, allteftersom verkningarna av desamma hinna att göra sig gällande. Mot bakgrunden av dagens läge med växande svårigheter för mjölkproduktionen ter sig detta produktionsbegränsande bidrag ännu orimligare, än när beslutet år 1947 fattades. Att man skulle kunna fullfölja 1947 års beslut och genomföra en successiv avveckling av det nya producentbidraget under en tidrymd av 25 å 30 år är enligt vår mening en verklighetsfrämmande tanke.

I folkpartiets reservation till särskilda utskottets utlåtande nr 2 vid 1947 års riksdag framhålles bland annat följande: »Då mera än hälften av den svenska jordbruksbefolkningen är knuten till brukningsdelar med mindre än 10 ha åker och då äganderätten till jorden visat sig vara den starkast återhållande faktorn, när det gäller jordbruksbygdernas avfolkning, bör man enligt utskottets mening akta sig för åtgärder, som kunna öka denna stora folkgrupps känsla av osäkerhet såväl i ekonomiskt som psykologiskt avseende. Ett stöd åt det mindre jordbruket, som helt stämplas som social hjälp, som principiellt förklaras vara av tillfällig karaktär och som sättes in som ett påtryckningsmedel för ökad sammanslagning av jordbruk, kan befaras komma att skärpa den katastrofala utvandring från landsbygden, som vi nu äro inne i.

Enligt utskottets mening bör därför stödet åt det mindre jordbruket givas samma motivering och samma allmänna karaktär som prisstödet för jordbruksnäringen i övrigt. Det bör vara en integrerande del i vår jordbrukspolitik, f. n. lika nödvändig som dess övriga delar för att komma till rätta med de landsbygdsproblem, som i hela folkets intresse måste lösas. Småbrukarhjälpens bestånd samt dess utformning och omfattning bör som jordbruksstödet i övrigt vid olika tidpunkter underkastas den omprövning, som den ekonomiska utvecklingen motiverar.»

Naturligtvis kan ett producentbidrag utformas på olika sätt, men vi hålla före, att det måste ges den allmänna karaktär, som ovan framhållits, att bidraget per kg inte får vara så stort att det komplicerar mjölkhandeln och att den bidragsberättigade mjölmängden inte får vara så liten, att det verkar direkt produktionshämmande vid det stora antal mindre jordbruk, vilkas innehavare i stället böra givas möjlighet att öka sin produktion. Då de regler för producentbidrag, som beslöts vid 1944 års riksdag och sedan tillämpades till den 30 juni i fjol, visade sig i stort sett fungera bra, borde man enligt vår mening ha hållit fast vid dessa allmänna grunder och endast genomfört de modifieringar, som direkt påkallades av erfarenheten. En höjning med 50 procent, alltså från 4 till 6 öre per kg, men med bibe-

hållande av samma bidragsberättigade mjölmängd och samma hektargräns som förut hade enligt vår mening varit en lämplig anpassning, i varje fall tills ny erfarenhet vunnits. Jordbrukskommitténs olyckliga uppslag att göra producentbidraget till ett påtryckningsmedel för att åstadkomma en minskning av antalet småbruk bör enligt vår mening helt övergivas.

Från folkpartiets sida har vid flera tillfällen, dels i motionerna I: 143 och II: 206/1943, dels i en reservation till jordbrukskommitténs förslag och dels slutligen i motionerna I: 252 och II: 377/1947 framhållits vikten av att en konstruktiv och produktionsbefrämjande småbrukarpolitik utformas. Både år 1943 och 1947 begärdes utredning härom. Det är därför med tillfredsställelse vi notera, att en småbruksutredning nu tillsatts. Då denna enligt direktiven skall syssla även med den animaliska produktionen, vore det enligt vår mening lämpligt, att frågan om olika slag av produktionskostnadsstöd fingas upp inom denna utredning.

Vi vilja i detta sammanhang erinra om att man i Norge på den socialdemokratiska regeringens förslag infört ett relativt omfattande stöd åt småbruket. I detta ingår rabatt på konstgödsel upp till 30 procent av inköpssumman. Vidare ha såväl arealbidrag som ensileringsbidrag på potatis införts. Detta är sammankopplat med det tidigare införda arealbidraget för säd så, att den sammanlagda summan per brukningsdel ej får överstiga 600 kronor. Även ett producentbidrag, uppgående till 3 öre per kg för viss mängd mjölk, har numera genomförts i Norge. Detta bidrag är maximerat till 150 kronor per brukningsdel och avgränsat till brukningsdelar, som leverera högst 15 000 kg mjölk. Dessa senare siffror böra dock ses i samband med de andra stödformerna och bedömas med hänsyn till att de norska småbruken i genomsnitt taget äro mindre än de svenska. De norska åtgärderna omnämnas, utan att vi i detta sammanhang taga någon ställning till dem, som exempel på att en viss prisdifferentiering praktiseras även i Norge.

Helt allmänt kan framhållas, att en konstruktiv småbrukspolitik bör utformas så mångsidigt som möjligt både i fråga om animalisk och vegetabilisk produktion, så att möjlighet gives för var och en att efter personliga intressen och fallenhet och med hänsyn till brukningsdelens läge och beskaffenhet välja de verksamhetsformer, som passa honom bäst. Med hänsyn till de brister, som alltjämt förefinnas i fråga om lantbruksundervisning och konsulentverksamhet, är det önskvärt, att statsmakternas åtgärder för det mindre jordbrukets del bli sådana, att de bidraga till att åstadkomma en större produktion och en mera ekonomisk drift.

Då någon utbetalning av producentbidrag för tiden efter den 1 juli 1948 ännu ej skett, borde det i och för sig icke vara omöjligt att uppskjuta tillämpningen av de 1947 antagna reglerna och i stället besluta om en provisorisk ordning av mindre föregripande karaktär. Såsom läget nu är, vilja vi

dock inte ställa ett sådant yrkande utan få med hänsyn till det ovan anförda föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer,

1) att den nyligen tillsatta småbruksutredningen måtte erhålla i uppdrag att snarast möjligt utarbeta sådana förslag till regler för producentbidrag på mjölk åt det mindre jordbruket, som kunna vara mera ägnade, än de 1947 antagna, att främja produktionen, och

2) att pröva andra möjligheter till produktionskostnadsstöd, som eventuellt kunna samordnas med producentbidraget på mjölk.

Stockholm den 22 januari 1949.

Wald. Svensson.

Bertil Ohlin.

Manne Ståhl.

O. E. Sandberg.

And. Stjärne.

Per A. Johnsson

i Kastanjegården.

Johan Ahlsten.

Edvin Jacobsson

Hj. Åhman.

i Igelsta.

Sven Antby.

A. Widén.

Filip Kristensson

i Osby.

Alg. Gunnarsson.

Edv. Mårtensson,

Oscar Carlström.

Smedstorp.

Birger Utbult.

O. Malmberg

Gottfr. Fröderberg.

i Skövde.

Nr 208.

Av herr Jansson i Kalix m. fl., om anordnande av en laxtrappa
i Jokkfallet i Kalix älv.

(Lika lydande med motion i Första kammaren nr 173.)

Stockholm den 22 januari 1949.

Ivar Jansson,

Kalix.

J. O. Gavelin.

Hildur Ericsson.

Olof W. Wiklund.
